

Szabó Balázs¹

Gárdonyi Zsolt

Ó és új

A Kodály-tanítvány zeneszerző, zenetörténész és egyházzeneész Gárdonyi Zoltán, valamint fia, a zeneszerző és orgonaművész Gárdonyi Zsolt munkássága meghatározó a magyar református egyházzene modern kori történetében: kompozícióikkal, zenetudományi és zeneelméleti kutatásaikkal, valamint pedagógiai tevékenységükkel döntő mértékben járultak hozzá e sajátos művészetnek a kommunizmus évtizedei alatti túléléséhez, majd a rendszerváltozás után újjáéledéséhez. Jelen tanulmány Gárdonyi Zsolt életútjának rövid összefoglalását és életművének vázlatos bemutatását tűzte ki célul.

Gárdonyi Zsolt 1946. március 21-én született Budapesten Gárdonyi Zoltán és Wallarbenstein Ilona középiskolai ének- és zenetanár második gyermekeként; testvére, Hajna szintén a zenészpályát választotta hivatásául. Gárdonyi Zsolt először zongorázni és csellózni tanult, majd tizenöt évesen Kárpáti József orgonánövendéke lett a mai Járdányi Pál Zeneiskola elődintézményében. Egy évvel később már a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolába járt Gergely Ferenc orgona- és Sugár Rezső zeneszerzésosztályába. Az érettségit és a sikeres felvételit követően a Zeneakadémián folytatta tanulmányait: orgonatanára továbbra is Gergely Ferenc, zeneszerzéstanárai Szervánszky Endre és Farkas Ferenc voltak. Fontos szerepet játszott zenei fejlődésében Ferenczy György, aki a fiatal muzsikusz zongorajátékát fejlesztette magas színvonalra.

A magyar zenei és szellemi élet állapotát, a reá váró szakmai lehetőségeket felmérve Gárdonyi Zsolt 1968-ban a külföldre település mellett döntött: a tanulóévek Németországban, a Detmoldi Zeneművészeti Főiskolán zárultak le, ahol a legmagasabb szintű egyházzeneész-képesítés mellett orgona-, valamint zeneelmélet-tanári diplomát szerzett. Ezt követően az észak-németországi Wildeshausenben élt, ahol az Alexanderkirche karigazgatójaként és orgonistájaként működött, emellett tanított az oldenburgi egyházkerület kántorképzőjén, valamint óraadóként a detmoldi Zeneművészeti Főiskolán. Az 1970-es években kezdte meg 2016 novemberéig tartó nemzetközi hangversenyzői tevékenységét, amelynek során elsősorban Bach, Liszt, Franck, Dupré és Messiaen műveit játszotta, valamint sikerrel teremtette meg édesapja és a maga orgonazenéjének előadói tradícióját. Gárdonyi Zoltán feleségével és leányával ekkor már szintén Németországban élt, ahová 1972-ben telepedtek át Magyarországról.

Gárdonyi Zsolt 1975 és 2011 között Würzburgban a Zeneművészeti Főiskola professzora, a zeneelmélet tanszak vezetője volt. Itt elsősorban a tonalitás fogalmának átfogó értelmezéséhez fejlesztett ki új módszereket, különös tekintettel a romantika, az impresszionizmus és Olivier Messiaen harmóniavilágára. Zeneszerzőként és koncertező orgonaművészként nagy hangsúlyt fektetett rá, hogy a zene elmélete és gya-

¹ Zenetörténész, a Széchenyi István Egyetem Művészeti Kar egyetemi docense.

korlata között létrejön egy olyan híd, amelyen áthaladva a hangszeres repertoár birtokbavétele és az improvizáció egyaránt könnyebbé válik. Számos egykori tanítványa ma különböző németországi főiskolákon tanít. Pedagógiai munkásságának tanulságait kisebb tanulmányok mellett két nagyobb szabású publikációban foglalta össze: 1980-ban, majd átdolgozott kiadásban 1991-ben a Möseler Kiadó gondozásában jelent meg a *Kontrapunkt. Fugenstrukturen bei J. S. Bach*, amelynek *J. S. Bach ellenpontművészete* címet kapott magyar változatát 2022-ben adta ki az Editio Musica Budapest; ugyancsak a Möseler Kiadónál 1990-ben, átdolgozott kiadásban 2002-ben látott napvilágot Hubert Nordhoffal közösen írt *Harmonik* című könyve, amely *Összhang és tonalitás. A harmóniatörténet stílusjegyei* címmel 2012-től a Rózsavölgyi és Társa cég jóvoltából magyarul is olvasható, második kiadása 2017-ből való.

Gárdonyi Zsolt zenéjét, orgonajátékát és kutatásainak eredményeit világszerte élénk érdeklődés fogadta: többek között Amsterdam, Barcelona, Bayreuth, Birmingham, Budapest, Bécs, Denver, Düsseldorf, Edinburgh, Frankfurt, Hannover, Hága, München, Oslo, Porto, Stockholm zeneművészeti és egyházzenei főiskoláin tartott zeneelméleti előadásokat és orgonakurzusokat.

Kapcsolata szülőhazájával az 1990-es évek elejétől erősödött meg újra: rendszeressé váló hangversenyei, valamint Budapesten és több vidéki városban rendezett kurzusai adtak alkalmat a vele való személyes találkozásra. Az általa kezdeményezett kottakiadványok a korábbiaknál jóval szélesebb körben tették elérhetővé a két Gárdonyi kompozícióit az érdeklődők számára, amelyeket több CD-lemezen is rögzítettek neves előadók közreműködésével. Jó lehetőséget jelentettek a Gárdonyi-életművek alaposabb megismerésére a többnapos székesfehérvári és a kecskeméti Gárdonyi-fesztiválok (2006 és 2016); a két zeneszerző műveit az utóbbi években tanulmányok sora, mindenekelőtt a 2016-ban a Kálvin Kiadó által megjelentetett *Nemzedékről nemzedékre – Tanulmányok, visszaemlékezések* szövegei vetették alapos elemzés alá.

Gárdonyi Zsoltot 1979-ben Bajor Állami Díjjal, 2000-ben a Debreceni Református Hittudományi Egyetem díszdoktori címével, 2011-ben a Magyar Köztársaság Elnökének Érdemérmével tüntették ki. 2016. június 18-án a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében vehette át a Magyar Örökség díjat, életműve (édesapjával együtt) így elfoglalta helyét a „Magyarság Láthatatlan Szellemi Múzeumában”. 2022-ben a Magyar Köztársaság elnöke a Magyar Érdemkereszt lovagkeresztje polgári tagozatának adományozásával ismerte el kiterjedt munkásságát.

Zeneszerzői műhelyét egy 2000-re datált magánjellegű feljegyzésében Gárdonyi Zsolt így jellemezte: „Zeneszerzői tevékenységem súlypontja az orgonazenében, illetve az orgonának az egyéb hangszerekkel és a kórushangzással való összekapcsolásában érzékelhető. Ezen belül különös vonzalmat és elkötelezettséget érzek a cantus-firmuskötődésű műfajok irányában, amelyeknek sokrétűsége munkásságomban a rövid korálfeldolgozásoktól a legkülönfélébb nagyobb formákig terjed. A nemzetközi egyházzenei élet különböző fórumaitól kapott zeneszerzői felkérések és bemutatók nyomán éppen a korál-kötődésű műfajokban keletkezett számos jellegzetes kompozícióm.”²

² Részlet Gárdonyi Zsoltnak a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökéhez, dr. Fekete Károlyhoz írott magánleveléből.

Az életmű első, Magyarországon keletkezett fejezetére a fentiek még kevésbé érvényesek. A Kodály-iskola hagyományát követően fontos szerepet játszottak benne a magyar népzene által inspirált kompozíciók, így a népdalokat feldolgozó *Szvit klarinéttra és zongorára* (1965) és az erdélyi táncdallamokra épülő *Fúvósnégyes* (1965), amely később fúvósötösre átírva a *Divertimento* címet kapta (1977). Ide tartozik a *Hat magyar népdal énekhangra és zongorára* (1965) is. A vokális műfajokat József Attila és Weöres Sándor verseire írott dalok képviselik, a kamarazenét a *Szvit oboára és zongorára* (1964–1965), a *Három miniatűr fuvolára, klarinéttra és brácsára* (1966), a *Négy zongoradarab* (1966) és a *Három rondó fúvóstrióra* (1967). E művek egy részét német kiadók utóbb nyomtatásban is megjelentették. Ugyancsak Németországban készült el a *Kamarakonzert oboára, orgonára és vonószekarra* (1982), amelynek tematikája szintén a zeneakadémiai tanulóévekben gyökerezik.

A sok évszázados múltra visszatekintő német protestáns orgonistahagyományba való betagozódás során azután valóban a cantus firmusok, a „kölsönvett-kölsönkapott” melódiák művészi feldolgozása került Gárdonyi érdeklődésének homlokterébe. A zeneszerzés ezen önálló, az orgonajáték művészetével szoros összetartozó ágazatát a XX. század közepéig a nyugati egyházzenei körökkel szoros kapcsolatot ápoló magyar muzsikusok még magas szinten művelték, ám a kommunista uralom, amely többek között a liturgikus orgonajáték hazai elsozódásával járt, megtörte e hagyományt, s megnehezítette annak továbbörökítését. Az egyházzene olyan elkötelezett művelői, mint Gárdonyi Zoltán, Sulyok Imre, Lisznyai Szabó Gábor vagy Koloss István a maguk műhelyében természetesen számos gyűlekezeti ének hangszeres vagy kórusfeldolgozását készítették el (elsősorban saját egyházuk repertoárját gyarapítva), s a kántorképzők növendékeit lehetőség szerint igyekeztek beavatni a cantus firmusfeldolgozás művészetébe. Ugyanakkor tény, hogy ezt a különleges kompozíciós gyakorlatot Magyarországon soha nem értékelték olyan magasra, mint Nyugat-Európában, a korálfeldolgozás különböző orgonás műfajai (például a korálelőjáték, korálpertita vagy korálfantázia) egy Bartók és Kodály által meghatározott zenei hagyományban marginális jelenségek.³ Nem beszélve arról, hogy a magyar iskolában máig az egyik legfontosabb szempont a zeneszerzői eredetiség.⁴ A cantus firmus-feldolgozás inkább szekunder zeneszerzői tevékenységnek, kompozíciós stúdiumnak számít, kivéve, ha magyar (esetleg más népek) népzenejéről van szó – a népdalfeldolgozásoknak Bartók, Kodály, Lajtha és Ligeti adta meg aranyfedezetét.⁵

Erről a szerteágazó kérdésről Kodály a *Magyarság a zenében* című, 1939-ben publikált tanulmányában a következőket írta: „Egy 1547-ben megjelent latin zeneelméleti könyvben (Glareanus: *Dodekachordon*) olvassuk ezeket: »Korunkban rég felvetett kérdés, mi érdemel nagyobb dicséretet: egyszólamú egyszerű dallam kitalálása, vagy

³ Nem véletlen, hogy a magyar zeneszerzés legjelentősebb mesterei vagy egyáltalán nem, vagy csak csekély számban alkottak orgonaműveket.

⁴ Ez alól a pedagógiai irodalom némiképpen kivétel, hiszen itt gyakori a barokk-klasszikus formamodelllel való játék – persze a legjobb darabok itt is sikerrel ötvözik a neoklasszikus formálást a rendszerint a folklór által inspirált tematikával: e vonatkozásban Járdányit említem első helyen.

⁵ Az utóbbi években mindazonáltal pozitív változás figyelhető meg az egyházzene területén: az idősebb generációból többek között Vajda János és Orbán György, a fiatalabb komponisták közül például Virágh András Gábor jelentkezett a gyűlekezeti énekanyag figyelemre méltó művészi feldolgozásaival.

több szólam hozzátétele már meglevő, más által kitalált dallamhoz.« A XVI. században tehát még élesen különvlik a dallamszerző, *Phonascus*, és feldolgozó, *Symphoneta*, mint Glareanus elnevezi. Tudjuk, hogy a többszólamúság eleinte csak kész dallamok feldolgozása. Az egyházi zene az ősi gregorián témákra, de gyakran világi *chansonok*-ra is, a világi zene pedig jobbára ismert, közzsájon forgó dallamokra épült. Ezek szerzőit nem tartották számon, nevük csak kivételesen maradt fenn. Glareanus úgy véli, hogy mindkétfajta zenei tevékenység inkább veleszületett ösztön munkája, mint megtanulható művészet. »Ez lehet az oka, hogy olyanok is kitűnnek dallamok kitalálásában, akik a zenéhez semmit sem értenek.« Egy emberben is találkozhatik mind a két képesség, de ő azt vizsgálja, melyik előbbre való. A dallamnak adja az elsőséget. Mert ez a voltaképpen első kitalálás, alapeszme, s mert hasznosabb: sokak gyönyörűségére szolgál, míg a többszólamú zenét az igen művelt emberek közül is valójában nem sokan értik. Dicsérik ugyan, mikor hallják, nehogy műveletlennek látszanak. De legtöbbször csak a dallamot tudják követni. [...] De ne feledjük: egyrészt Glareanus nem érte meg a többszólamú zene igazi fénykorát, Palestrinát, Lassót, akik sokszor szintén csak *symphoneták*, mint később még Bach is. Nem érte meg oly művek születését, amelyekben az alapul vett dallam csak ürügy: vagy hivatalosan kötelező, mint egyházi zenében a liturgikus téma, Bachnál a korál; vagy valami hagyományhoz kapcsolódás a célja, de sokkal több a kitaláló erő és eredetiség a »feldolgozásban«, mint a témában. Másrészt Glareanus önnönmagával is ellenkezésbe jut. Könyvében ugyanis több mint száz többszólamú darabot közöl, s ki nem fogy szerzőik, különösen Josquin dicséretéből.”⁶

Ha Gárdonyi Zsolt életművét e nézőpontból vizsgáljuk, eredetiségét mindenekelőtt a harmóniakezelésben fedezhetjük fel, amellyel a romantika és a XX. századi zene akkordkészleteit akár több évszázaddal korábbról való cantus firmusokkal kapcsolja össze. Ennek a harmóniakezelésnek a kialakításában meghatározóak voltak számára azok az impulzusok, amelyeket Bach, Franck, Liszt, Debussy, Ravel, Szkrjabin, Frank Martin és Olivier Messiaen műveinek tanulmányozása, tanítása és előadása közben szerzett. Jóllehet az általa használt harmóniák rendkívül színesek, zeneszerzői műhelyére még vokális műveiben sem jellemző a szövegek madrigaleszk kezelése – a cantus firmus sokkal inkább az elaboratio számára konkrét ötleteket adó alapanyagként, mintsem szubjektív-illékony hangulatok kifejezőjeként válik fontossá. Ahogyan maga a zeneszerző utalt rá: „A zenémmel foglalkozó kollégákkal beszélgetve néha felmerült, hogy a kompozícióimban megragadható impresszionista hatásokat én másképp értelmezem, mint a kizárólag esztétikai háttérrel fogalmazók: ezt a kifejezést én ugyanis mindig diasztematikus megközelítésben (vagyis a hangmagasságok rendjére / viszonyaira nézve) használom, nem pedig mint a kifejezésformák egyfajta hangulati gesztus-kategóriáját. Az én zenémben tehát az akkordkészlet és a harmóniák egymásutánja annál könnyebben leírható, minél járatosabb valaki Debussy és Ravel nyelvezetében, illetve a nem-impresszionista Szkrjabin zenéjében.”⁷

⁶ KODÁLY Zoltán: *Magyarság a zenében* = Uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok II.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1964, 235–260.

⁷ Részlet Gárdonyi Zsoltnak e tanulmány szerzőjéhez írott, 2021. november 16-ra datált magánleveléből.

Gárdonyi Zsolt legtöbb kompozíciója e gondolatok jegyében készült. Cantus firmus alapú fontos orgonaművei, illetve ciklusai: *Zehn Choralimprovisationen* (1976); *Meditation „Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort“* (1990); *Die sieben letzten Worte Jesu am Kreuz* (1996); *Fünf Orgelchoräle nach dem Genfer Psalter* (1987–1997); *Toccata „Ein feste Burg“* (2017); *Lift High the Cross* (2019); *Toccata „Veni Creator Spiritus“* (2020). A kórusművek közül első helyen áll a magyar énekkarak körében különösen kedvelt *Hálaadó ének* (1982); *8. genfi zsoltár* (1993); *Dévai Bíró Mátyás intelme* (2000); *Der Mond ist aufgegangen* (2016); *Stille Nacht* (2018); valamint legújabb művei, a három ismert gyülekezeti éneket feldolgozó *Veszprémi kantáta* (2021) és a Károli Gáspár Református Egyetem alapításának 30. évfordulójára komponált, a 134. genfi zsoltár dallamát felhasználó *Áldáskíváns* (2022). Az orgonás kamarazene területéről: *Fantázia egy magyar hálaének dallamára négy harsonára és orgonára* (1987); *Variációk csellóra és orgonára* (1988); *Sonata da chiesa trombitára, harsonára és orgonára* (1993); *Dresdner Concertino három trombitára, három harsonára és orgonára* (2006). Legnagyobb szabású oratorikus műve, a szopránszólóra, kórusra és zenekarra írott *Die Verkündigung* oratórium (1983), valamint a női karra, oboára és orgonára szánt *O-Antiphonák* (2012) több tételében is felbukkannak ismert koráldallamok.

Természetesen Gárdonyi Zsolt nem kizárólag cantus firmus kompozíciókat írt: saját invencióból táplálkozik a baritonra, kórusra, fúvósokra és orgonára készült *David's Danklied* (1970); a mezzoszopránra és orgonára komponált *Magnificat* (1975); a vegyes kari *Valse triste* (1979); a Magyar Reformátusok II. Világtalálkozója óta rendkívül népszerűvé vált *Magyar ének* (1991); az *Ein Tag vor dem Herren* motetta (2011). Az orgonaművek közül ide tartoznak a francia hatásról árulkodó *Grand Choeur* (1979); a *Preludio con fuga* (1985); az *Hommage*-ok sorozata (Dupré, Bach, Liszt és Reger tiszteletére, 1976 és 2002 között). A kamarazene-darabok közül a *Rapszódia harsonára és orgonára* (1980); a blockflötére és orgonára írott *Három etűd* (1987); a *Három tétel fuvolára és orgonára* (2001); a *Duplum oboára és orgonára* (2006) érdemel e helyen említést.

Jóllehet Gárdonyi Zsolt tevékenységének középpontjában a művészi igényekkel megkomponált, magasrendű és jól előadott egyházzene eszméje áll, életművének markáns részét képezi a jazz inspirálta kompozícióinak sora, amelyek igen sikeresnek bizonyultak. Kiemelkedik közülük a stabil repertoárdarabbá vált, világszerte gyakran játszott *Mozart Changes* (1995), amely Mozart *D-dúr zongoraszonátájának* (KV 576) fináléjából vett témát parafrázálva formál szellemes jazzminiatűrt. Hasonló indítástból keletkezett az Erroll Garner, Art Tatum és Oscar Peterson előtt tisztelgő *Egatóp* orgonára (2010); a *Blues trombitára és orgonára* (2011); a kórus- és orgonaváltozatban egyaránt megjelent *Encore* (2016); a *Swing hegedűre és orgonára* (2022). A műcsoportot gyarapítja még három spirituáléfeldolgozás vegyes karra (a cappella, illetve orgona- vagy zongorakísérettel): *Singin' wid a Sword* (1994/1996), *Somebody's knockin' at your door* (1997) és *Just A Closer Walk with Thee* (1997).

Azonos cantus firmus mindazonáltal több különböző műfajú kompozíció alapja is lehet: jó példa erre az 1979-ben keletkezett, kéziratban maradt *Aerophonia kilenc rézfúvósra és orgonára*, amelynek cantus firmusa (a „Nagy hálát adjunk az Atya Istennek” kezdetű XVI. századi dicséret) 1982-ben a vegyes karra és orgonára írott *Hálaadó ének* alapja lett. Utóbbi darab átdolgozása mezzoszopránszólóra és orgonára a *Cantus*

Hungaricus (1987); míg az *Aerophonia* újrhangszereléséből jött létre 1988-ban a négy harsonára és orgonára írott *Fantázia egy magyar hálaének dallamára*. Több hasonló példát is hozhatnánk.

Gárdonyi Zsolt harmóniakezelését és jellegzetes orgonás írásmódját a 2017-ben keletkezett *Toccata Ein feste Burg* első ütemeinek elemzése mutatja be. A kompozíció az európai zenetörténetben a XVI. század óta élő, a késő barokkban elsősorban a hangszeres virtuozitás reprezentálására szolgáló műfajt kombinálja a cantus firmus-feldolgozás nagy hagyományokkal bíró válfajával, az orgonakorállal. Ösbemutatójára – a reformáció ötszázadik évfordulóját köszöntő ünnepi események sorát gazdagítva – 2017. július 5-én a müncheni Dómban (Frauenkirche) került sor Hans Leitner dómorgonista előadásában. Magyarországi bemutatóját tíz nappal később hallhatta a közönség a Sükorói Zenei Nyár 2017 fesztiválon július 15-én a református templomban, ahol Gárdonyi Zsolt fia, az egyházzenei működtető Dániel szólaltatta meg édesapja új darabját.

A reformáció zenei szimbólumának tekintett korált soronként dolgozza fel Gárdonyi Zsolt, a dallamsorokat a műveire általában is jellemző, a szilárd struktúrákat fel lazító, a barokk toccataírásmódot idéző közjátékok választják el egymástól. A harmóniakezelés a kortárs zene komplex harmóniavilágában helyezi el a majdnem ötszáz éves melódiát, a dallam első felét a manuálon, a második felét a pedálon megszólaltatva, az utolsó dallamsor nagy apoteózisával.

The image displays a musical score for a piece titled "Toccata Ein feste Burg" by Gárdonyi Zsolt. The score is written for piano and organ, using a grand staff with three staves. The time signature is 4/4, and the tempo is marked as 58. The organ part is indicated by a "ff" (fortissimo) dynamic and includes a section marked "liberamente". The piano part features a triplet of eighth notes. The score is characterized by complex harmonic textures, including dense chords and melodic lines. The organ part includes a section marked "liberamente" and a "ff" (fortissimo) dynamic. The piano part includes a triplet of eighth notes. The score is written in a key with one flat (B-flat major or D minor).

© 2017 by Zsolt Gárdonyi

Gárdonyi Zsolt: *Toccata Ein feste Burg*, 1–13. ütem

Az első két ütem a gyorsuló ritmusértékek (nyolcad → triola) révén felkiáltásként ható pedálanyaga a C-/lá-pentaton halmaz hangjaiból áll, a kezdő kvint után kvartlépésekből álló, felfelé törő hangpárokká szerveződve. A második ütem negyedik negyedén a szopránban megjelenő cantus firmus első hangja alatt f-moll szeptim szekundfordítása szólal meg, amely azonban váratlanul egy Asz akusztikus undecimakkordba fordul a második dallamhang kíséretében (az akkord bővített undecimájával, a D-vel a basszusban). Ennek a harmóniának a hangkészletéből gazdálkodik a harmadik ütem a bevezetésre rimelő, ezúttal a felső szólamba került *liberamente* tizenhatodmenete. A cantus firmus a folytatásban továbbra is a felső szólamban marad, egy Desz-dúr szeptim és egy F-/ré-pentaton halmaz hangjaival megtámasztva, hogy az ötödik ütemben a harmóniasor egy F-akusztikus tredecimakkord által meghatározott felülethez érkezzen, amely az első dallamsor maradék öt hangjának háttérét adja.

A hetedik ütem utolsó negyedétől – a kezdőütemekre visszaautalva – újabb, ezúttal lefelé induló, F/dó-pentaton pedálfiguráció vezet a második dallamsorhoz (8–12. ütem). Bár az utolsó két hang (E + Fis) kilép a hangkészletből (utóbbi egy fisz-félszűk akkord alaphangjává válik), az ereszkedő kvarthangpárok szerves logikai egységbe forrasztják az előzményekkel a nyolcadik ütem anyagát.

A folytatásban a klasszikus kvintesis-szekvenciára épülő harmóniasor bontakozik ki, míg azonban az alaphangok a pedálban a Fis-H-E-A-D-G lépcsőfokokon át halad-

nak a tizenegyedik-tizenkettedik ütem záradéka felé, felépítményeik komplex tartalmakat hordoznak: alterációkkal és figurációkkal telített akkordszövetet hallunk.

A nyolcadik ütem végén fisz-félszűk szeptim, a kilencedik ütem első két negyedén H-akusztikus szeptim, harmadik negyedén félszűkre váltó e-moll szeptim, a tizedik ütemben A-dúr hármashangzat, majd d-félszűk szeptim és g-moll szeptim követi egymást. A tizenegyedik ütem első negyedén a szekvencia természetes lezárásához, egy C-alapú akkordhoz érkezünk, amely azonban itt egy C-akusztikus szeptim szekundfordításaként jelenik meg. Így alkalom nyílik rá, hogy a pedálszólam még egyszer felidézze a már ismerős kvarttmotívumokat, majd a tizenegyedik ütem utolsó negyedén álló B-dúr nónakkordról autentikus szekundlépéssel érkezünk a tizenkettedik ütem – az eseményekre pontot tevő – C-dúr hármashangzatára.

Az összetett harmóniai folyamat rendkívül jól követhető az akkordok optimális felrakásának köszönhetően: az orgonafaktúra csiszolt kidolgozása a zeneszerző átfogó repertoárismeretére, illetve annak aktív birtoklására támaszkodik.

Gárdonyi Zsolt hallgatóit nemcsak műélvezetben, de lelkiileg tápláló és hitben erősítő élményekben kívánja részesíteni a legmagasabb művészi ideálokat követő, ugyanakkor a legszélesebb nyilvánosság számára is érthető és befogadható kompozíciói által. Műveiből egy XXI. századi symphoneta portréja rajzolódik ki, akinek zenéjében a régi cantus firmus gyakorlat és a modern harmóniavilág, a kánon és a progresszió találkozik – az „ő” és az „új” inspiráló szintézisét állítva elélnk.

Irodalomjegyzék

- KODÁLY Zoltán: *Magyarország a zenében* = Uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok II.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1964, 235–260.